

TÜRK MİTOLOJİSİNDE RENKLER

RENKLER

- Binlerce yıllık Türk tarihi boyunca Türk kültür yapısında renkler, belirli manalar kazanmışlardır .
- Hatta renklerin milletimizin hayatında büyük bir zenginlik içinde olduğu söylenebilir.
- Renklerin yalnız bir anlamı olmayıp, bazen ifade yerlerine göre birçok farklı anlamlar içerisinde olduğu da bilinmektedir.
- Dokuz Türk lehçesinde renklerin söylenişlerinin hemen hemen aynı olmasından dolayı, bütün Türk boylarında renklerin millî anlam kazandığını söylemek mümkündür.

RENKLER

- Türkler, beş ana rengi esas olarak görmüş ve bunların her birini bir yöne vermiştir.
- Merkezin rengi sarı, doğu; yeşil veya gök, batı; ak, güney; kırmızı, kuzey; kara renkleriyle ifade edildi.
- Türklerin yapmış oldukları savaşlarda, atları bu yön ve renk anlayışına göre dizdikleri bilinmektedir. Örneğin; Asya Hun ordusu, Çin ordusunu M.Ö 203 yılında Pe-teng kalesi çevresinde kuşatmıştır. Bu esnada kuzeyde yağız (kara) atlılar, batıda ak atlılar, güneyde doru atlılar, doğuda kır atlılar, yer almaktadır.
- Yön ve renklere göre dizilen atlar ve atlılar karışıklığı önlemek, uygulanacak taktikleri başarmak açısından da önem taşımaktaydı

RENKLER

- Şamanlar hastalıkları tedavi etmek için atları kurban etmişlerdir. Kurban edilecek atın rengini ise hastalıklara göre seçmişlerdir. Al renkli atlar ateşli hastalıkların, boz renkli atlar göğüs ve karın ağrısı hastalığının, doru renkli atlar ise verem hastalığının tedavisi için kurban edilmiştir. Ayrıca yılda bir kez de su ruhu için kırmızı renkli atlar kurban etmişlerdir.
- Türklerin geniş coğrafyalara yayılmaları ile birlikte yönlerin renklerle ifade etme anlayışlarının da devam ettiği görülmektedir. Onların denizlere verdiği isimler de bu çerçevede değerlendirilebilir. Türkiye'nin kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Kızıldeniz, batısında Akdeniz ve doğusunda Gökçe Göl yer almaktadır.

AK

Dünya mitolojilerinde genel olarak aydınlık, ışıık, güneş,hava, saflık, temizlik, iffet, masumiyet, sadelik, mükemmellik, kutsallık, kurtuluş, ruhsal yetkinliktir.

Türk mantık sistemine göre, “ak” batının, Ay ve Venüs’ün yerleştirildiği konumdadır.

Ak renk Şamanist dönemlerden başlayarak Türklerin inanmalarından ululuk, adâlet ve güçlölük anlamlarına gelir.

Ak’lık tanrıçalara özgü bir renk sembolüdür ve cennette oturan tanrıçalara “aktu” yani “aklılar” denir. Bunlar göğün üçüncü katında oturur.

AK

Türk Şamanizm’inde Ülgen’in rengidir.

Çeşitli inanmalardan hareketle, Türklerde “aklık” temizliktir, arılıktır, yüceliktir, ululuktur.

Ak, aynı zamanda yaşlılık, tecrübe ile dolu oluş ve bir kocalıktır, büyüklüktür.

Devletin ululuk, adalet ve güçlülüğünün bir sembolüdür.

Devlet büyüklerinin, özellikle savaşlarda giydikleri bir giysi, elbise rengidir.

AK

- Tüm renklerin atası olarak bilinen beyazın, Türklerin Şamanizm etkisi altında kaldığı dönemden kaynaklanan güçlölük, ululuk ve adalet kavramını yansıttığı görölmektedir.
- Türk Şamanizm'inde Ülgen, hayır ilahı olup ona, Ak Ayas ve parlak Hakan biçiminde hitap edildiği yine İnan'ın bir yazısında: “Tufandan sonra Ülgen, insan yaratmağa girişti. Kardeşi Erlik de (Yer altı ilahı, kötü ruhların ilahı) onun adam yarattığı çiçeğin bir parçasını alarak bir insan yarattı. Ülgen kardeşine darıldı ve onu tel'in ederek, *“Senin yarattığın kavim Kara Kavim olsun, benim yarattığım Ak Kavim şarka, senin yarattığın Kara Kavim garba gider diye ilave etti”*

AK

- Yine renklerin başı olan bu rengin temizlik, büyüklük ve yaşlılık kavramlarını kapsadığı da bilinmektedir. Yaygın olarak kullanılan alnı ak deyimindeki ak sözcüğü, Türk kültüründe doğruluk ve yücelik kavramlarını da barındırır.
- Hunlarda beyaz renk, adalet ve güçlülüğün sembolü olmuştur. Beyaz renk Türk kültüründe meşruluğun simgesi olarak da önemli bir işlevi üstlenmiştir. Devletin başına meşru yolla haklı olarak geçen kimseye meşru yönetici anlamını verebileceğimiz Ak-Hun unvanı verilmiştir.
- Meşru yolla devletin başına geçmeyene de Kara- Hun denilmiştir. Kaynaklara göre devlet büyüklerinin savaşlarda beyaz kıyafet giydikleri, komutanların da askerler arasında seçilmesi için üniformalarının beyaz olduğu bilinmektedir. Selçuklular ve Osmanlılardaki beyaz sancak anlayışı da bu geleneğin bir devamıdır.

AK

- Dede Korkut'taki “ak âlemler” sözü bu bayrağın kutluluk ve görkemliliğinin işaretidir.
- Batı Türklerinde Aksakal deyimindeki ak sözü yaşlılığı, bilgeliği, büyüklüğü işaret eden bir kavramdır.
- Anadolu'da da aksakallı dediğimiz zaman saygın, güvenilir, deneyimli yaşlı kişiler aklımıza gelmektedir. Türk şaman inancında, şamanların külahlarının beyaz kuzu derisinden yaptırılması, beyaz rengin yüceliğin sembolü olmasından kaynaklanmaktadır.
- Gelenek ve törelerde ise beyaz, siyah ve kırmızı renklere bağlı inançlar özeldir. Eski Türklerde genç kızlar evlenene kadar kırmızı başörtü takarlardı. Evlendikleri gün ise beyaz giysiler giyerlerdi.
- İnsanoğlunun ilk gıdası olan sütün renginin beyaz oluşu nedeniyle Anamın sütü gibi helal deyiminin yanı sıra günlük yaşamda beyaz renge yapılan atıflar ve söylemler her dönem görülmüştür. Beyaz renk Türklerin en eski milli ve manevi inançlarından kaynaklanan önemli bir semboldür.

AL-KIZIL

Türklerde al ile kıızıl renkler birbirlerinden farklı olup, al renk koyu turuncuya yakın, ateş alevi rengine benzer bir renkti. Kıızıl ise, açığa yakın parlak kırmızı renk anlamında kullanılıyordu. Ama, uzun tarihî süreç içinde zaman zaman bu renkler birbirlerinin adı ile ve birbirlerinin yerine de kullanılır hale gelmiştir.

AL-KIZIL

Türklerin en eski inançları ile ilgili olarak onlarda “Al Ruhü” veya “Al Ateş” adları verilen bir ateş tanrısının yahut da hâmî (koruyucu) bir ruhun varlığı bilinmektedir. Türklerin en eski devirlerden beri Al Bayrak kullanmalarının Al Ateş kültü (inancı) ile bağlı bir gelenek olacağı düşünülür.

AL-KIZIL

Al renk adı kutsallık içerdiğinden Türkler, "kırmızı bayrak" değil "al bayrak," "kırmızı kan" değil "al kan," demişlerdir.

Yermek, aşağılamak anlamında "karalamak" derken, yüceltmek, övmek, kutsamak karşılığı da, "allamak" sözünü kullanırlar. Bugün dilimizde kullanılan "allamak pullamak" sözü de aynı amaçla kullanılır.

AL-KIZIL

Şamanizm'de ateş, kötü ruhları kovar, insanı kötü ruhlardan temizler. A.İnan VI. yüzyılda Göktürk Kağanına, elçi olarak gelen Bizans elçileri iki ateş arasından geçirildiğini ve böylelikle onlarla beraber gelmesi muhtemel olan kötü ruhların kovulması sağlanıldığını nakleder.

AL-KIZIL

Al rengin Türk mitolojisinde kutsal olarak geçmesinin köklerini eski Türklerdeki Al Ateş ve Al Tanrısı kültüne dayandırmak mümkündür.

Şamanizm'e göre Al Ruhü'nün sonraları temsil etmeye başladığı Albastı inancı, Al renk ile ilgili geleneklerin günümüze kadar gelmiş bazı izleridir.

Al - Kızıl

- Halk arasında al veya kızıl olarak bilinen kırmızı renk, Türk kültüründe heyecan ve kudretin sembolü olmuştur. Cesaret, hayatta kalma ve hayat verme unsuru olarak bilinen kırmızı, kan rengi olup yüzyıllarca tehlikenin simgesi olmuştur.
- Türk sosyal yaşamında kırmızı renk o kadar geniş yer tutmuştur ki Türk halılarında da genç kızlar kırmızı rengi yoğun olarak kullanmışlardır. “*Türkün gözü alda olur*” söylemi de sosyal yaşamda kırmızının etkinliğini vurgulamaktadır.

Al - Kızıl

- Kırmızı ve beyazın kutsallığına inanıldığından loğusa kadının başına örtülen kırmızı örtü, beyaz bir kurdele ile bağlanmaktadır. Bahaeddin Ögel'e göre: *"Osmanlılarda baş sancaklar veya baş alemler her zaman ak ve al (kızıl-kırmızı) sancaklar olarak kalmıştır."*
- Şüphesiz halkın binlerce yıldan beri sevdiği ve tuttuğu bazı renkler vardır. Bayrak diye ancak onların peşinden giderler. Anlaşıldığına göre sadece Osmanlılar döneminde değil, çok eski zamanlarda da Türkler al renge büyük bir değer vermişler ve saygı göstermişlerdir.

GÖK

Doğu yönünün simgesidir aynı zamanda göğün renginde olduğundan, çoğu zaman gök-tanrı ya da gökteki ruhlarla ilişkilendirilerek kullanılır.

Gök renk mitlerde akıl, idrak, sağduyu, iffet, lekesizlik, sadakat, Allah'a hürmet barış gibi erdem ve erdemli davranışların simgesidir.

Gök rengi genellikle olumlu anlamlar içerir. Ancak az da olsa suyla ilişkilendirildiğinde bazı olumsuz anlamlar kazanır.

GÖK

- Türk kültüründe Gök olarak bilinen bu renk insanlık tarihinde kutsal sayılan göğün ve suyun rengidir.
- Gök; bilincin, gerçeğin, uyumun, sakinliğin ve umudun rengidir.
- Gök rengi sonsuzluğu, türeyişi ve emniyeti sembolize etmektedir.
- Evrensel sempatiyi temsil eden, insanlar tarafından en sevilen, kararlılık, yaratıcılık ve kendini ifadeyi simgeleyen bu renk, dostluğun, sadakatin, vefanın, aydınlığın ve temizliğin sembolü olarak görülür.

GÖK

- Gök rengi yabancılar tarafından Türk mavisi, turkuaz biçiminde ifade edilmektedir.
- Mavi giyen insanların huzur, barış ve sadelikten hoşlandığı, sadık ve dürüst insanlar olduğu kanısı da yaygındır. Gök rengi aynı zamanda göğün rengidir. Türkler eskiden Gök Tanrı'ya taptıkları için sözcük ululuğun, yüceliğin sembolü olmuştur.

SARI

Sarı renk yön değil, dört ana rengin ortasında yer alan merkezi karşılamak için kullanılmıştır.

Bu nedenle devlet yapısı açısından değerlendirilirse, sarı renk merkez hâkimiyetini ve kudreti ifade etmektedir.

SARI

Türkler sarı rengi, dünyanın merkezinin sembolü olarak kullanmıştır. Bu anlayış Şamanizm'den kaynaklanmaktadır.

İyilik tanrısı Ülgen'in altın kapılı sarayı ve altın tahtı, Türklerde sarı renk (altın sarısı =sırma rengi) ile ifade edilmiştir. Ülgen'in tahtı nasıl devletin, ülkenin ve dünyanın merkezinde olarak algılanmış ise, tıpkı onun gibi sarı renk de dünyanın merkezinin sembol rengi olmuştur.

SARI

Şamanist dönemde Türklerin inanışları arasında Sarı albastı veya Sarı Albıs adlı bir ruhun varlığı bulunmaktadır.

Bu nedenle sarı renk Türkler arasında daha çok olumsuz anlamlarıyla ön plana çıkmıştır(Çoruhlu, 2002: 216).

SARI

- Temel olarak neşe ve keyif verici bir renk olan sarı, Türk kültüründe bilgeliği, anlayışı ve yüksek düzeyde sezgisel kavrayışı da açığa çıkarır.
- Ögel: *“Kanaatimizce, Ülgen’in altın tahtının sembolü olarak dünyanın merkezinin işareti diye kabul edilmiş olan sarı renk, bu sembol anlamını Türklerin çizmelerinin (edik) rengi olarak da uzun yıllar sürdürmüştür. Zira bilindiği gibi Türkmenler yüzyıllarca, sarı edik ile kızıl keçeden külah giymişlerdir. Halkımız arasında bugün de çok yaygın olarak kullanılan ‘Sarı Çizmeli Mehmet Ağa’ deyiminin de kaynağı bu tarih ve kültür geleneğimizdir... Türklerde sarı rengin hükümrانlık rengi olarak kullanılmasıyla ilgili tarihi bilgilere baktığımız zaman ise: Mesela Uygur Türk yazılı belgelerinde ‘sarıgurunggu’ yani sarı bayrak, bir burcun adı olarak geçmektedir”* .

KARA

Kara renk dünya mitolojilerinde genellikle olumsuz anlamları ifade ettiği görölmektedir.

Karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötölük bu renkle ifade edilir.

KARA

Kara rengin Şaman Türkler açısından ifade ettiği anlamlar ile ilgili olarak, A. İnan şu bilgileri vermektedir: “*Altaylıların akidelerinde ruhlar aru (pâk, temiz, arı) veya kara (habis) zümrelerine ayrılırlar. Bunlara Tös de denir. Tös denilen bu ruhlardan Karatös grubuna yer altı tanrısı Erlik de dahildir. Altaylılar en ağır ve elemli felâketleri Erlik’in faaliyetiyle alâkadar bilirler. Erlik, yer altında kara çamurdan yapılmış sarayında oturur. Erlik, büyük kara ruh sayılır*” (İnan, 1968: 404-408).

KARA

Eski Türk inancına göre Albastı'nın iki çeşidi vardır. Biri Kara albastı diğeri de Sarı albastıdır. Bu Kara veya Kara Albastı, ciddî ve ağırbaşlı bir ruh olarak da telâkkî edilirdi. Şamanist Türkler lohusa kadınları Kara albastı (karabastı-karakura)'dan korumak ve karayı defetmek için kara baksı çağırırlardı.